

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

מחבר ספרים שמקבל מענקים על כך
לענין זכות פיצויי פיטורין

תיק ממונות מס' 1580-שע

(מחד' כח תמוז)

נושא הדין

הרב א' תובע את הרב ב' פיצויי פיטורין לאחר שהרב א' חיבר עשרות ספרים במשך 12 שנה במסגרת מכון של הרב ב', ולפי הסכם כתוב ביניהם - שאבד לו במשך השנים - קבל שכר חדשי בסך כ-3.000 ש"ח, ובחודש תמוז האחרון קבל מכתב פיטורין מהרב ב'. טוען הרב א' שנחשב עובד בשכר של הרב ב' במשך 12 שנה, והראיה שקבל שכר חדשי, וגם נוסח מכתב הפיטורין מלמד על כך ("אנו מודים לך על עבודתך הנפלאה בחבור הספרים במשך שנים רבות למען מכוננו", "אנו נאלצים לסגור את המכון, וכפועל יוצא תופסק עבודתך הפוריה במכוננו"), וע"כ מגיעים לו פיצויי פיטורין, דהיינו המשכורת האחרונה ולגלם בה את תוספת החג (משכורת 13), וכן ההקצבה שקבל עבור הדפסת כל ספר.

הרב ב' משיב שהואיל ופיצויי פיטורין נקבעים עפ"י מנהג המדינה, וכפי שנכתב בפס"ד ירושלים, ועפ"י מנהג המדינה חוב זה קיים רק אצל מי שמוגדר כעובד אצל מעביד, ולטענת הרב ב' המבחן לזה הוא אם קיים "מרות ופיקוח" של המעביד על העובד, ובמקרה זה הרב א' יכל להביא ספרים בלי לעבוד כלל, ולא היה עליו פיקוח של אף אחד, ומהספרים עשה קופה לעצמו בלי לתת למכון כלום למרות שהמכון השתתף במימון ההוצאה, והשכר החדשי שקבל היה מתוך המענקים שקבל המכון מהממשלה עבור הוצאת הספרים, ולא עבור עבודתו החדשית במכון, משום שלא היה נחשב כ"עובד", לא הונפק לו תלוש שכר ולא שולם עליו מסים, וכמו כן לא קבל הטבות שכר כמו הבראה וחופש, וגם בהסכם בכתב שעשו בתחילת העבודה לא השתמשו בלשון "עובד" (הרב ב' מוסיף שהמכון העדיף שלא להחשיבו כ"עובד" למרות שאם היה עושה כן היה מקבל מענקים יותר מוגדלים), ולכל היותר דינו כקבלן ולא כשכיר. עוד הוא טוען שעפ"י ההסכם - שגם לו אין אותו - היה על הרב א' להוציא 4 ספרים בשנה, והוא לא עמד בכך (הרב א' מכחיש וטוען שהתחייב רק על 2 ספרים בשנה). ולעצם התביעה טוען הרב ב' שכיום אין פעילות במכון, ואין לו שום תקציב וקופתו ריקה, וע"כ אין להרב א' מהיכן לגבות את

תביעתו, שהרי ברור שהרב ב' אינו חייב לשלם מכיסו על חוב של המכון. עוד הוא טוען שעל הרב א' להחזיר את כל השכר שקבל בשנה וחצי האחרונות מאז שהפסיק להוציא ספרים (הרב א' משיב שעדיין לא הסתיימה השנה ויש באמתחתו עוד ספרים להוציא עד סוף השנה). וכן תובע פיצוי על נזקים שגרם לו הרב א' בכך שלא עמד בשנים האחרונות בתנאים של קבלת המענקים בהוצאת ספרי מחקר אקדמיים, למרות שהדבר הובהר לו והוא נתבקש לעשות כן (הרב א' משיב שלדעתו הספרים האחרונים שהוציא היו חיבורים עצמאיים והיו צריכים לענות על הדרישה. הרב ב' טוען שלא עמדו בדרישה).

פסק דין (ברוב דעות)

התביעות נדחת.

(-) אברהם דוב לוין, אב"ד (-) יהושע ווייס (-) שמואל חיים דומב

השאלות לדיון

- א. על סמך מה נקבע דינו של עובד לענין זכות פיצויי פיטורין.
- ב. מנהל מכון שהתחייב בשכר לעובד והמכון הפסיק לפעול, האם חייב המנהל לדאוג לחובות המכון.
- ג. המשיך המכון לשלם לעובד שכר חדשי למרות שהספרים שחיבר לא התאימו לדרישה הממשלתית.

תשובה

- א. טענת הרב ב' שהמבחן המשפטי ליחסי עובד ומעביד הוא מרות ופיקוח של המעביד על העובד, דבר שלא היה במקרה זה, ולכן אינו חייב צפייוי פיטורין, מבחן זה אמנם היה קיים דיני העבודה בשנים קודמות, אך דיניהם עברו שינויים במשך השנים, והתאימו עצמם לחוקים הנהוגים בעולם, והכלל הזה שזכר אינו קובע אלס, ולדוגמא: רופא מנתח או מהנדס מומחה, שהם מפעילים צעודתם שיקול דעת עצמאי, והמעביד אינו יכול לפקח על הדרך שבה הם מצלעים את העבודה ואין המעביד יכול להורות להם כיצד לצנעה, ואעפ"כ כשהם עובדים במסגרת העבודה של המעביד דינם כעובדים אלל מעבידים, משום

העבודה של העובד משתלבת במקום העבודה של המעביד, ועבודתו דרושה לנורך מהלך פעילותו הרגילה של מקום העבודה, ויש למעביד זכות לארגן את העבודה בצורתה מסגרת ולהטילה על העובדים כפי שנראה לו, ומאידך אין לאותו עובד מקום עבודה עלמאי. כלל זה נקרא "מבחן ההשתלבות" (ראה פד"ע כרך ג עמ' 179 והלאה, ו"קובץ מקורות צדיני עבודה" ח"א עמ' 1 והלאה, ו"דיני עבודה" בן ישראל, כרך 3 עמ' 341 והלאה, ו"דיני עבודה" דלומי, עמ' 3 והלאה).

בנידון דידן היה קיים בין הדדים מבחן ההשתלבות, שהרי "המעסיק" היה המכון, שמטרתו להוציא ספרים כדי לקבל עבורם תקציבים ממשלתיים, והמכון הוא שקבע את "התוצרת" שנדרשה מהעובד, דהיינו, שהרב א' נדרש ע"י המכון לספק שנים או ארבעה ספרים בכל שנה, ועבודה זו השתלבה בעבודת המכון, ולעובד לא היה מקום עבודה עלמאי מחוץ למכון. גם העובדה שהרב א' עסק בשנים אלו רק בעבודת הספרים שהוציא במסגרת המכון, מעידה על "השתלבות" במכון. אם כך, יש להחשיבו כעובד שהמעביד חייב לו פיצויי פיטורין. ולמרות שהמעביד לא השתמש כלפי הרב א' בלשון "עובד", אין צו כדי לקבוע את טיב היחס המשפטי ציניהם (ראה ע"א 5,611\69 [5] וע"א 6,142\63), גם העובדה שהמכון שילם להרב א' שכר חדשי מעידה שדינו כעובד לענין פיצויים, וכמו שכתב צפד"ר כרך ג עמ' 274 "שלקביעת פיצויים לעובד יש לקחת בחשבון את העקרון של המשכורת, היינו קביעת משכורת לעובד חדשית או יומית מהווה גורם לקביעת יחס של עובד ומעביד, על אף שהעבודה היא חלקית ונתרו לו שעות לקבלת עבודה נוספת בזמנך אחר", ועל אף שהמכון לא שילם על משכורתו של הרב א' מסים כלשהם, לפי מהג המדינה דבר זה אינו מבחן קובע לכאן או לכאן. ולמרות שהרב א' הוציא את הספרים בעלמו והוא היה בעלים על ההוצאה, גם זה אינו קובע לכאן או לכאן (ראה "המדריך לעובד" אלמוג, עמ' 28).

אלא שמלבד מבחן ההשתלבות קיים מבחן נוסף, והוא "מבחן הקשר האישי", כלומר שהעובד עלמו נריך לבלע את העבודה עבור המעביד ואינו יכול לשלוח אחרים שיעשו במקומו, דבר שלא היה קיים בנידון דידן, שהרי יכול היה הרב א' "לקנות" ספרים שחיברו אחרים ולספקם למכון במקום הספרים שהוא היה אמור לחבר, וא"כ לפי מבחן זה אין לו דין עובד הזכאי לפיצויי פיטורין. וע"כ נראה שיש לפשר בין הדדים (ועי' פס"ד ירושלים כרך ד עמ' רכו שם נפסק שזכות פיצויי פיטורין שמורה גם לעובדי המכוניס התורניים, גם אם נחשבים כתלמידי כולל לענייני אחרים, אלא ששם מדובר במכון תורני שמפקח על עבודת העובד באופן רלוף).

ב. כתב באהבת חסד פ"י ס"ב: מי שהוא אפוטרופוס על נכסי חבירו, אף שהפעלים יודעים שאין המלאכה שלו, ואפילו שכרן בסתמא, הוי כאומר שכרם עלי. ובנתיב החסד שם אות ט: כ"י בפשיטות דמ"ט פוסק הרא"ש דכשהפעלים יודעים שאין המלאכה שלו דאין השליח עובר, משום דדעתיהו דפועלים הוא על צעה"ב שהוא בעלמא יבס להם, וזה לא שייך בעניינו. ע"כ. ובשו"ת הראש"א ח"א סי'

אלף קנו, מוזכר צ"י סו"ם שלג: שמעון ששכר את ראוּבֵן לשנה אע"פ ששכרו ללמד תיטקות חצירו חייב ליתן זה שכרו משלם וכי' וכ"ש שמעון זה שהוא גזבר הקדש ושכר מלמדים לתיטקות הלריכיס. ע"כ. ושלחתי (ביום ז מרחשון תשס"ז) את מרן הגר"י"ש אלישיב שליט"א מה דינו של ראש מוסד ששכר פועל לעבוד במוסד והתחייב לשלם לו שכר בחתימת ידו, האם זה מחייב את המוסד, והשיב שעל הפועל לתבוע את ראש המוסד שהתחייב לו, וראש המוסד יתבע את המוסד. וכבר שאל חבר בית הדין הגר"י אייזנשטיין שליט"א את פי מרן שליט"א שהורה לו שמנהל מוסד שאשכר עובדים חייב אישית לשלם להם את המשכורות, ועליו לדאוג אישית ולמלא מקורות כספיים לכך. על חיוב זה הוא מזוהה בכל תלין. ע"כ. ועיי פס"ד ירושלים כרך יא עמ' רט.

ג. כיון שהמכון המשיך לשלם לעובד למרות שידע שהספרים שחיבר אינם עונים לקריטריון של ספרי מחקר אקדמיים, ולמרות שבשנה וחצי האחרונות לא הוליא אף ספר, ע"כ אין המכון יכול לדרוש את השכר בחזרה, שאין אחר מעשה ולא כלום.

אברהם דוב לוין.

ב

הרב א' תובע פיטורין מהמכון שעבד בו וטוען שסוכס בכתב (שאבד ממנו) שוליא ספרים ע"י המכון ויקבל משכורת חודשית, ודינו כפועל לכל דבר, ומאחר שפוטור תובע פיטורין. לעומתו טוען הרב צ' יו"ר המכון שהסכס בכתב היה "עיסוקי", שהרב א' יוליא 4 ספרים בשנה ע"י המכון והולאות ההדפסה והספרים והרווחים הם להרב א', אך יראשם בספרים שיאלו לאור ע"י המכון כדי שהמכון יוכל לקבל מענקים ותקציבים מהרשויות, והרב א' יקבל חלק מהמענקים בצורת תשלומים חדשיים ומענקי חג וסכום מסויים עבור כל ספר.

לכאורה נראה דמאחר דיש הכחשה בטענת: כרי צין הדדדים, הרי הרב צ' כופר הכל וחייב שבעת הימת, ומאחר דאין משביעין צבי"ד צוה"י מחייבים אותו בשליש לפי ראות עיני הדיינים. שוב העירוני דאפשר דאין כאן הכחשה צין הדדדים צעלס הדבר אך יש הכחשה האידך לפרש את ההסכס האם זה הסכס של עובד ומעביד או הסכס עיסוקי, וצכה"ג בית הדין לריד להכריע בדבר.

עוד טוען הרב א' דאף אם בית הדין לא יקבל הדבר כהסכס עיסוקי, אלא כעובד, מ"מ אינו אלא קבלן ולא פועל, וקבלן אינו מקבל פיטורין.

עיי מש"כ ירידי האצ"ר שליט"א דיש מקום לומר דאין דינו כפועל כלל שהרי הרב א' יכול היה "לקנות" ספרים ולמסור אותם למכון כדי לקבל תקציבים ומענקים, וכן הדעת נוטה דאין דינו כפועל, וכן עמא דבר דאין מחשיבין אותו ככה"ג כפועל.

הנה בהצדל שבין פועל לקבלן לענין שפועל חוזר צו בחצי היום וקבלן אינו חוזר צו, כתב הרמ"א בשו"ע סי' שלג סעי' ה שאם שכר עלמנו לזמן יש לו דין פועל ואם שכר עלמנו ללמוד ספר או חצי ספר יש לו דין

קבלן, ומקורו מהגמ"י שכירות פ"ט אות ה, עיי"ש, ובסמ"ע ס"ק טז פירש דדוקא פועל שמלאכת רצו מוטלת עליו כל היום בלי הפסק יכול לחזור בו משום דילפינן כי עבדי הם ולא עבדים לעבדים, אבל זה גמר מלאכתו שקבל עליו איזה עשה ביום שירצה וכדרך כל בע"ה העושה צמלאכה שלו למכור ולהשתכר בה, עיי"ש. ועיי' חכמת שלמה שם סעי' ג דבשכרו להיות לומד ב' שעות ביום והכרירה בידו ולא פירש לו איזה ב' שעות, כיון דביד המלמד לבחור לו איזה ב' שעות שירצה הוה נמי קבלן.

א"כ אם נאמר דלגבי דינן פיטורין דיני קבלן ופועל שווין לדיני חזרת פועל, ודאי צניד"ד הוה קבלן. א"כ הרב ב' מוזק וא"א להוציא ממנו פיטורין.

וטענת הרב ב' שהרב א' יחזיר מה שקבל בשנה וחצי האחרונים כיון שלא הוציא ספרים מאז ועכשיו כבר לא שייך להוציא שהרי המכון נסגר, וכתב ע"י ידידי האב"ד שליט"א כיון שהמכון המשיך לשלם לעובד למרות שידע שהספרים שחיבר אינם עומדים בקריטריון הנדרש של המכון, אין לאחר מעשה כלום, לכאורה י"ל דצניד"ד לא שייך לומר אין לאחר מעשה כלום, משום דאם התשלומים החדשיים הם על מה שעבד כבר, והמכון ידע שלא עבד ובכל זאת נתן התשלומים החדשיים הם על מה שהרי כל השנים כשקיבל תשלום חדשי לא היה זה על העבר אלא על סמך שבמשך השנה יוציא את הספרים הנדרשים, וא"כ אין ראייה ממה שנתן במשך השנה שמחל, אלא המשיך לתת בתקופה שלצפוף יוציא את הספרים ע"י המכון והמכון יוכל לקבל תקציבים, אך מאחר והמכון נסגר ואין באפשרות המכון להוציא הספרים, נראה דיש מקום לחייבו להחזיר, שהרי לא עמד בהתחייבות.

יהושע ווייס.

ג

ראיתי מש"כ ידידי אב"ד הגר"ד לוי שליט"א, והנני להעיר בזה כדלהלן:

א. בענין מש"כ דחוקי העבודה לענין יחסי עובד ומעביד לגבי פיטורין עברו שינויים רבים וכיום ישנו "מבחן ההשתלבות", הנה בזה יש לדון מכיון שהסכם העבודה בין ה'לדדים היה לפני 12 שנה, חשוב לברר מתי חל וכנס לתוקף "מבחן ההשתלבות" כקובע, ולפי"ז אף אי דיון שבמקרה דנן [לקמן נדון בזה] ישו וקיים אותו מבחן השתלבות, מ"מ יש להחילו מאז שנכנס לתוקף ולא לפני כן.

ב. לגופו של ענין יש לדון בזה. לדעתי, חוק זה הנקרא מבחן ההשתלבות הוא תקף וצא כשיש יחסים של מעסיק ועובד וקשה להגדירם בא חוק ואומר שיש מבחן הנותן לנו מימד לקשר ביניהם והוא מבחן ההשתלבות.

צניד"ד נראה שהקשר ביניהם הוא היה יותר קשר עסקי ולא פועלי, כלומר ההסכם היה שתמורת ספרים שיביא הרב א' למכון, הן ע"י חיבורם על ידו או שנתחברו ע"י אחרים, ובתמורה לכך יכול המכון לקבל תמורתם תקציבים כספיים, והוא ישלם להרב א' מאותם כספים שיקבל, ומשום כך לא היתה הגבלה של שעות עבודה וזמנים, אלא הכוונה היתה לקבל תמורת מסויימת שצגינה יוכל ויזכה המכון לקבל תקציבים, ומהם ישלם המכון להרב א' בצורת תשלומים ומשכורות.

ומשום כך נראה דאין כאן מעבד ועובד אלא מוכר וקונה, כלומר: "עיסקה". ועיסקה, אף כשהיא משלמת בתשלומים חדשים אין דינה כשכר עבודה שהמעבד חייב לשלם לעובד פיזי פיטורין.

וכבר עמד על כך בספר משפט הפועלים בנספחים שבסוף הספר בעמ' 9 וז"ל: אמנם גם כאן מסתבר כי לא צמעת מקרים "קשה" יהיה להגדיר האם עבודתו של העובד אכן משתלבת אורגנית בתוך מערך העבודה של המעביד, וההגדרה היא תמיד גמישה רחבה וכללית ותלויה בנסיבותיו של כל מקרה ומקרה.

ג. בתשלומים חדשים אלו ששילם המכון להרב א' היו מגולמים בהם גם חלק מתשלומי משרד הדתות ליחצרכי כולל, ששולמו להרב א' צמור "אצרך ככולל" ולא צמור חוקר, ויש מקום גדול לומר שאילו הרב א' היה ראש צמקום אחר - ולא צמקום - משם היה מקבל את קיבלת משרד הדתות לאצרכי כולל, היה המכון מפחית משכרו החדשי את אותה קיבלת ממשרד הדתות, כך שאין חלק זה לריך להיות כלול בתביעת הפיזיים שלו.

ד. גם אם נקוט שלא היה כאן גדר "עיסקה" אלא גדר עבודה, וממילא היו צנייהם יחסי עובד ומעביד, יש לדון אם דינו כשכיר או כקבלן, והצול המפריד צנייהם הוא דק וטעון צירור רחב.

ועיי פתח"ח שכירות פי"א סעי' ו הערה יא שצ"ן לאצני נזר חו"מ סי' נב שהאריך בזה, ובצאנן האזל מכירה פי"ג חילק בהגדרת קבלן בין ענין חזרה לענין אונאה, והביא משו"ת מהרי"ל דיסקין פסקים אות רטו שכתב שהגדרת קבלן תלוי לפי ראות עיני צ"ד.

ובאמת נקודה זו עומדת בפני בית הדין בנושא דידן כיצד להגדיר הסכם זה שהיה בין שני האדדים וההשכוח שיש לכך לענין הפיזיים, וכפי שרמז לזה האצ"ד.

ה. מכיון שאין בפני בית הדין את הסכם העבודה שהיה צנייהם ויש הכחשה בין שני האדדים הן ביחס העבודה והן בצמור העבודה שהיה צנייהם לגבי צמות הספרים שהיה הרב א' חייב לצלע עבור המכון, הרי שבמקרה זה חל דין שבועה על המכון הנתבע, והמנהג בזה הוא שמפסרים על שליש.

אולם צניד"ד יש גם ספק אם דינו כשכיר, יש מקום לומר לפרש על שישית, וזה כאמור לא כולל את קיבלת משרד הדתות לאצרכי כוללים.

ו. כבר נתבאר בפס"ד ירושלים כרך ז עמ' רכד שיש סקטורים שאין מנהג המדינה הכללי קובע אלסם. וצניד"ד לאחר צירור אלל מנהלי וראשי מכונים דומים אללו של המכון דידן, לא נתברר בצירור גמור על נוהג מקובל ומוסכם לענין פיזיים, ורבים מהם תמחו על הוי"א כז שיש חיוב פיזי פיטורין במכונים הללו. אי"כ אין מקום לחייב את המכון הנתבע צפיזיים פיטורין.

וראה ספר משפט הפועלים פי"ז סעי' יט הערה רח, ואם צפי"א סעי' יח הערה ב, ופרק יח סעי' ד הערה ה בסופה.

ז. צענין תביעת ההחזר שחובע הרב צ' מהרב א', וכתב האצ"ד שכיון שהמכון המשיך לשלם יש בזה הסכמה ולכן אינו יכול לדורש חזרה, יש מקום לדון, הרי המכון נהג לשלם מראש על העבודה העתידית על סמך שיקבל עבודה מהרב א' עד סוף השנה, ואם בסוף התברר שהעבודה שנתן אינה עומדת בצמחן הקריטריונים לקבלת תקיובים, י"ל שהיתה זו נתינה בטעות.

לאור האמור לעיל נראה לפרש בין האדדים ולקוז את התביעות ההדדיות אחת בצנייה.

שמואל חיים דומב.

הנה בדיני פילויים כבר האריכו בזה האחרונים ופוסקי זמנינו, וכפי שמוצא באריכות כמה פעמים בפס"ד ירושלים שהחיוב לתת פילויים לעובד שפוטרו נהיה מלד מנהג המדינה, והיינו שכיון שהחוק מחייב זאת והעם התחילו לנהוג כך. וכ"פ המנחת יצחק ח"ו סי' קסו.

והנה לגבי פרטים בחוק כמו לגבי פילויים אף שלא בכל פיטורין יש הנהגה ברורה, דהיינו מנהג ידוע ומתפשט המנהג בכל המדינה, מ"מ כיון שעלם הפילויים נתקבל, סומכים בני אדם על החוק בכל הפרטים, ואדעתא דהכי נשכרו והתחייבו אהדדי שזאם יהיה חיוב ויכוח ביניהם בנוגע לפילויים יהליט החוק, ולכן הו' חיוב גם עפ"י ד"ת. אמנם באופן שבו חוק אינו מצורר דעתו בזה, וכגון שבין שופטיהם ישנם חילוקי דעות שזה פוסק כך וזה פוסק כך א"א לומר שאדעתא דהכי נשכרו בנ"א, שהרי אדעתא דחיוב שופט נשכר, אם לשופט פלוני או לשופט אלמוני, וא"כ הו' כמו מנהג שיש שנהגו כך ויש שנהגו כך שפשיטא אין בזה שום מנהג. וממילא בניד"ד באופן שאין הסכמה ברורה דעת החוק א"א לחייב מכה המנהג של החוק.

ויותר מזה מלאתי בתשובות והנהגות ח"ג סי' תנה שכתב: וזהו יסוד גדול בדיני ממונות דאף באופן שקובעין לנהוג כפי מנהג חוקי המדינה שכן קיבלו, מ"מ אין אומדנא שקבלו עליהו פסקים דייני דידהו כפי דעתם והבנתם דזה לא קבלו, ובה הדרך לדין חורה ונימא ומשפטים כל ידעו, וגם אם הדיינים פוסקים כפי חוקיהם שנהגו וקבלו חייבין כה"ג לפי הצנה דין, ואפילו כשדינים לפי חוקי המדינה מפני שקבלו, הצי"ד הם שיפסקו אם שייך הדבר בנידון דידן ולא השופטים בערכאות.

א"כ בניד"ד בסוג כזה של יחסי עובד ומעביד שאין הגדרה ברורה אם נכלל בכלל עובד שזכאי לפילויים, א"א להוליא מהמעביד, בפרט שהתביעה היא כלפי מוסד ליבורי של הקדש שא"א להוליא מהקדש אם אינם חייבים עפ"י דין.

ולגבי התביעה הנגדית להחזר התשלומים החדשיים שקבל בשנה וחצי האחרונות, וכתב הגר"י ווייס שליט"א שעליו להחזיר לפי שלא עמד בהתחייבות, לפי דבריו היה כאלו עיסקת מכר, שהרב צ' אמר להרב א' שיביא לו שני ספרים בשנה והוא ישלם לו בתשלומים, א"כ קודם שיביא הספרים אינו חייב, אך הרב צ' לא ראה זאת כמכר אלא כעובד, והראיה שנתן לו מכתב פיטורין שנתנים לעובד ולא למוכר, ובו כתוב שמיום זה ואילך אין הוא עובד אללס, ז"א ששילם לו משכורת כפועל, וע"כ לשיטתו עד ליום הפיטורין לריך לשלם לו כל המשכורת, ועכ"פ לאחר ששילם לו השכר אינו יכול לתבוע בחזרה, שהרי צמה ששילם לו הוכיח שהסכים לשלם גם בלי התפוקה של העובד, ועד שהרב א' תבע את הרב צ' צבית הדין לתשלום פילויים לא תבע הרב צ' תביעה נגדית מהרב א', ורק כשהוא תבע אותו על פילויים לכן רוצה לחזור ולתבוע אותו, ומוכה מזה כפי שכתב הגאב"ד שליט"א ששילמו ברזנס ואף שידעו שהספרים אינם עונים לדרישות של נותני התקציבים.

זאת ועוד. בשעה ששילמו לו המשכורת החדשית היה עוד דעתם שיוכלו באיזה אופן שהוא לקבל תקציבים מהממשד, ונתנו זאת בלי שום התנייה של קבלת תקציבים, ולפיכך כעת אינם יכולים לעשות תנאי למפרע.

וביותר דלפי שיטת הרצב צ' הרי הרצב א' לא היה פועל שלו אלא כקצבן שנלרך לעשות עבודה בשלו ולמסור זאת להס, ובניד"ד לכתוב על הספר שז"ל ע"י המכוון, וע"כ יקבל משכורת, וכיון שכך מה שיכול הוא לתבוע זה רק שיביא לו 2 ספרים (או לשיטתם 4 ספרים), והנתבע הרצב א' טוען שכבר הכין שני ספרים להזיאתם לאור, והוא מלידו מוכן לעשות המתבקש ממנו, ורק המעביד טוען כעת שהמכוון הולך להסגר ואין לו תועלת במה שיביא לו הספרים, כראה שכיון שהתנאי היה שזיאת לאור 2 ספרים בשנה, א"כ על שנה זו יכול עדיין לעשות מלאכתו, ועל השנה שעברה שהזיאת לאור רק ספר אחד, יש לדון.

נפתלי צבי מרמורשטיין.